

Alustan sellest, mis ei ole muutunud (seda on palju). Eesti nüüdisdramaturgia on üldjuhul lineaarne jutustus, mis ei hooli eriti vormi- ja mõttemängudest. Põhjuseks võib olla näitekirjanike liigne usaldus meie paljukiidetud näitlejate vastu, keda põhjusega usutakse stseene oma meisterlikkusega ära täitvat. Tekstiotsingulisust saab ette heita vähestele lavastajatele. Kindlasti ei tasu algatust oodata publikult.

Eelmistest ülevaadetest jääb silma kirjutajate kestav vajadus arutleda näitekirjanduse kuulumise üle kirjanduse või teatri valdkonda ning püüe kindlalt määratleda, mis reeglite alusel — kas kirjutamise, avaldamise või lavalejõudmise kuupäeva järgi — on näitetekstid vaatluseks valitud. Nüüdismaailmas mõjub see energia raiskamisena, seda enam, et viib samade autorite ja näidendite taaskäsitlemiseni. Kirjutada tuleb tekstidest, mis kõnealusel aastal on olnud kõnekad. Läbiv on eesti dramaturgia vaatlemine varakeskealiste meeste tegevusena ning väheste naisautorite esiletõstmine. Siinkirjutaja on esimene meessoost kriitik, kellele on usaldatud näitekirjanduse aastaülevaate kirjutamine. Autoritest on eesti dramaturgia-aasta huvitavuse mõõdupuuks Madis Kõivu teosed (oli siis ühe- või mitme-Kõivu aasta) ning suure neliku — Andrus Kivirähk, Mart Kivastik, Jaan Tätte, Urmas Lennuk — jätkuva (mitte)tegutsemise kirjeldamine. Kohati tundub, et Tätte puudumine mõjutab meie näitekirjandust rohkem kui mõne uue autori esiletõus. Kahtlevad ollakse lavastajadramaturgia sobivuses näitekirjandusse, seda on „kirjandusajakirja veergudel [---] mõistlik tutvustada lühidalt”.¹ Korduvalt mainitakse eesti teatri janunemist „sotsiaalse ja ajaloolise dramaturgia järele”,² millest viimane jõudis vabariigi juubeliaasta lõpuks peamiselt pseudodokumentaalsete näidenditena lausa ületootmiseni. Muretsetakse algupäraste laste ja noortenäidendite vähesuse pärast.

Selles valguses tuleb 2009. aasta kohta öelda, et Kõivult jõudis kolmandat korda lavale „Küüni täitmine” (Saueaugu teatritalus pealkirja all „Küüni täitmise lood ja laulud”) ning ilmus kogumik „Näidendid III”, kus lisaks varem avaldatud ja mängitud tekstidele leiab näidendi „Kolmekesi toas” (valmis 1986. aastal). Nõustudes Luule Epneriga, kes järelesõnas nimetab seda Kõivu üheks tihedamaks ja psühholoogilisemaks draamaks, tuleb siiski nentida, et selleski tekstis on palju absurdidramaturgiale omast. Mudelsituatsioon (kinnine ruum, suhete kolmnurk) viib lugeja näidendi tegevuspaigast ja -ajast märksa kaugemale, luues allusioone nii Prantsuse

1 L. E p n e r, *Omadraama kuldajastu künnisel? „Looming” 2007, nr. 4, lk. 599.*
2 A.-L. S o v a, *Eesti näitekirjandus 2004. „Looming” 2005, nr. 3, lk. 432—437.*

revolutsiooni kui ka lähema ajalooga (tegevad on nii miilitsad kui ka politseinikud). Tugev dramaturgiline kude, kuid irratsionaalsusesse kalduv dialoog võimaldaksid üsna eriilmelisi lavastusi — eks näis, kas mõni lavastaja selle teksti Kõivu kogumikust üles leiab.

Kivirähk on üha populaarne, kuigi nii „Vombat” (Eesti Draamateater, ilmus ka näidendiraamatuna) kui ka eriti „Ingel, ingel, vii mind taeva” (VAT Teater) pole sugugi tekstid, mis lubaksid rääkida mõtteerksatest ja huvitava dramaturgiaga lugudest. „Ingel, ingel, vii mind taeva” ehk valvuri ja vangi duetid armastuse ja äralõigatuse teemadel, millele autor on selgrooks konstrueerinud seitse surmapattu, pakub häid näitlejahetki. „Vombat” esitab olulise küsimuse mäluta elamise võimalusest, püüdes tuua samaaegselt lavale eri põlvkondade veidrusi (vanaemade pannkoogikultus, emade karjääritegemised ning noorte virtuaalelud). Näidend jääb oma kõikehaaravuse püüdes hetkekirjeldusena siiski vähekõnekaks. Usutavasti on see tekst vaheetapiks autori ja lavastaja Merle Karusoo diskussioonirohkes koostöös, mis edaspidi jõuab ehk täpsema vormini. Draamateatri „Esimese lugemise” sarjas on juba ette kantud Kivirähki järgmine tellimustöö, „Vassiljev ja Bubõr ta tegid siia...”, mis esietendub tänavu. Näidend tõestab, et Kivirähki tugevuseks on muigvel mängud ajalooliste isikutega ning rahvuslik (enese)pila, mille sihtmärk näidendis on lisaks eestlastele ka baltisakslased. Veel jõudis Kivirähkil läinud aastal lavale „Limpa ja mereröövlid”, mis pani kriitika arutlema lasteteatris lubatu ja turunduse piiride üle, ning taasesietendus Kivirähki debüütnäidend „Vanamehed seitsmendalt” (mõlemad „Ugalas”).

Tätte tekstid rändavad endiselt Euroopa riikides (lisaks Saksa- maale on teda avastamas ka Soome ja Slovakkia teatrid), uuslavastusteni on jõutud Eestiski („Tere!” Nukuteatris, „Latern” Theatrumi ja Nargen Festivali koostöös). Kivastik jätkab koostööd MTÜ R.A.A.A.M-iga, kuigi eelmisel suvel lavale jõudnud „Käsu Hansu ajalootund” ootas sahtlis vahest liiga kaua — „Oma väikse mõtteteraga pretensioonitu suveteater”, väitis kriitik.³ Nüüd, Euroopa Liidu täieõigusliku rahvana ei suuda (tahtmisest rääkimata) me end enam samastada Kivastiku näidendis Rootsi kuningale näha viidud imeloomaga — lugeda oskava eesti poisiga. Rahvuslik enesekuvand on muutunud uhkemaks. Kivastiku sulest pärinevad ka „Vanemuise” kaheosalise soovikontserdi „Kaunimad hetked su elus” tekstid. Lennukit iseloomustab ikka jälle „kerge sulg”⁴: lisaks näidendile „Igavene kapten” (Kuressaare Linnateater), mis seob saare- rahva uskumused ja eluolu sürreaalseks armastuslooks, jõudsid eelmisel aastal lavale kolm dramatiseeringut: Hemingway „Ja päike tõuseb” (koos Jaanika Juhansoniga), Leskovi „Mtsenski maakonna leedi Macbeth” ja Jüri Tuuliku „Vares”. Lennukist on kujunenud hinnatuim eesti dramati-

3 K. Vä l i, *Oma väikse mõtteteraga pretensioonitu suveteater*. „Postimees” 16. VII 2009.

4 L. E p n e r, *Omadraama kuldajastu künnisel?*, lk. 593.

seerija, ta on omandanud oskuse luua omailmu algteose atmosfääri kaotamata. Klassikateose julge tõlgenduse eest esitati Lennuki Leskovi-dramatiseering teatri aastaauhindade sõnalavastuste žürii eripreemia nominendiks. Lisaks on Lennuk kaasautori ja lavastajana märgitud Andry Ervaldi „Jäneste kiriku” puhul (Rakvere Teater), millest tuleb juttu hiljem.

Autoritest, kes samuti on eelmistes ülevaadetes korduvalt figureerinud, on Mihkel Ulman vähemalt ajutiselt liikunud telemaailma ning Kauksi Ülle uudisteos peaks lavaküpsiks saama selleks suveks. Loone Otsalt jõudis lavale ajaloofantaasia eesti luule sünnist, „Carmen Alexandrinum” (pärimusteater „Loomine”), Heidi Sarapuu jätkas oma „hariduse ja teatri piirimail tegutsemist”⁵ Eduard Vilde Kopenhaageni-aastatest pajatava näidendiga „Rida on raha” (teater „Varius”) ning Katrin Saukaselt tuli lavale müütide ja usundite mail rändav „Tuult tiibadesse” (MTÜ R.A.A.A.M.).

Aasta üheks olulisemaks lavale jõudnud tekstiks on Urmas Vadi ajaloofantaasiate rida jätkav „Ballettmeister” („Endla”), mida mainiti korduvalt „Teater. Muusika. Kino” teatriankeedis (Teatriankeet 2010) ning mis esitati algupärase dramaturgia auhinna nominendiks. 2007. aasta Eesti Näitemänguagentuuri (nüüdne Eesti Teatri Agentuur) näidendi-võistlusel anti tekstile ergutuspreemia, kuna see mõjus pigem filmistenaariumina. Žüriisse kuulunud Andres Noormets oskas tekstis ka lavapotsiaali näha, tulemuseks eri jutustamistehnikaid (video, nukuteater, ümberjutustus, varjuteater jne.) mänguliselt ühendav lavastus tõsiste eesti meeste ümberkehastumisest rahvatantsutrupiks „Sõleke”, kus rahvatants omandab rahvusliku üldistuse mõõtme — kohmakalt ja keel vestil tantsitud, aga ikkagi südamelähedane, nagu meie omariikluski. Vadi dialoog on varasemate tekstidega võrreldes napisõnalisem ja maisem, tekst ühendab endas rahvusliku eneseiroonia ja ausameelse patriotismi. Paralleelid Ojasoo—Semperi „ГЭП-iga” on asjakohased.

Ene Paaver väitis oma ülevaates, et teatrite ja algupärandeid väärtustavate lavastajate initsiatiiv saab uue dramaturgia sünnis sageli otsustava tähtsuse.⁶ Andres Noormets on selle tõestuseks. Alates 2005. aastast koduteatris „Endla” tehtud kümnest lavastusest kaheksa põhinevad eesti algupäranditel, neist omakorda seitse nüüdisdramaturgial. Teist nii järjekindlalt eesti uuema dramaturgiaga tegelevat lavastajat on raske leida (samasugust järjepidevust ilmutab ka Raivo Trass, kes lavastab eesti klassikat ning teeb koostööd pärimusteatriga „Loomine”). Lisaks on Noormetsast kujunemas eesti olulisim kuuldemängude autor: Raadioteatris esietendus eelmisel aastal tema kirjutatud, lavastatud ja esitatud „Öö” ning kuuldemänguvõistlusel sai esimese koha „Vaikus ja karjed” (on Raadioteatris tänaseks esietendunud; kanti ette „Esimese lugemise” sarjas koos võistlusel III koha saavutanud Martin Alguse näidendiga „Laviin”). Noormetsa kuuldemängutekstid on žanripiire kompavad tänapäevapil-

5 E. Paaver, *Draama 2007. Töörabu*. „Looming” 2008, nr. 3, lk. 448.

6 S e a l s a m a s, lk. 453.

distused, kus sõnu kasutatakse pigem sisekahtluste kirjeldamiseks kui dialoogide pidamiseks. Raadioteatri eelmise aasta uuslavastuste hulgast leiab ka Urmas Vadi dramatiseeritud Arto Paasilinna „Maailma parima küla”, millest on kirjutanud Madis Kolk,⁷ ning Pille-Riin Purje töötluuse Hugo Raudsepa följetonist „Õngitsejad”.

Noormetsa lavastuses ja kaasautorlusega jõudis möödunud aastal lavale teinegi algupärase dramaturgia aastapremia nominent, Roy Strideri „Mässajad”. Kriitiku arvates väärinuks lavastus hoiatust, „et ÜLE 16-aastastel pole seekord teatrisse asja”,⁸ seega ei peaks olema üllatav, et lavastus oli esitatud laste- ja noorteteatri Salme Reegi nimelise preemia nominendiks kui „noorte maailmapilti avardav kunstiliselt lakooniline dokumentaallavastus” (Teatriliiit 2010). Žürii otsus mitte nomineerida noortenäidenditena väljahõigatud tekste on ilmselt märgiline.

Näitekirjanikuna debüteerinud Strideri „Mässajate” algvariant on oma naiivsuses ja erapoolikuses ründamiseks lihtne sihtmärk. Tekst, mis jälgib Saksamaale G8 tippkohtumisele protesteerima sõitvate eesti noorte teekonda, ei paku teema süvaanalüüsi või teoreetilist käsitlust, näidendit läbib blogi esteetika: emotsioone õhutavad mälestused, keskendumine olmeseikadele, kontekstita tegelased, ümberjutustamised. „Mässajad” vastab poliitilise teatri kõige kitsamale definitsioonile: teater, mis esitab üht kindlat poliitilist seisukohta, tundmata vajadust seda kaitsta. Noormets on lavastajana keeranud teksti puudused plussmärgiliseks, luues laval lakoonilise ja äralõigatud atmosfääri. Tuleb tunnistada, et „Mässajad” on Eesti Teatri Agentuuri residendiprogrammist toetust saanud projektidest ainus, mis läheneb õnnestumisele. Programmi eesmärk oli panna näidendi autor ja lavastaja koos teksti looma, et proovide käigus sünniks parim võimalik tulemus, kuid eesti teatrile iseloomulik eraldatus ei murdunud: lavastaja hakkas tööle alles siis, kui autor oli pannud viimase punkti. Programmi ei jätkata.

Ehk johtub siit seegi, et mitmed noored lavastajad eelistavad endale ise näidendeid kirjutada. Ma ei näe põhjust, miks ei võiks õnnestumatelt vabandavat lavastajadramaturgia silti eemaldada ning nad täieõiguslikena näitekirjandusse üle kanda. Mati Undi lavakompositsioonid on juba jõudnud tagasi lavale (Unt oli eelmisel aastal enim mängitud eesti klassik, mis kinnitab Heidi Aadma ennustust eelmises ülevaates⁹), Ojaso—Semperi „ГЭП-i” vastu on huvi tuntud Lätis ning nende 2009. aasta „Kuidas seletada pilte surnud jänesele?” (Teater NO99) esitati algupärase dramaturgia preemia. Järeldus: XXI sajandi näidend ei pea pelgama katkendlikkust ja tekstiauke, mis tuleb igal trupil ise täita, sest nende dramaturgilise ülesehituse murenematus on proovi- ja etendamis-

7 M. K o l k, *Hüperrealism ja fantaasiamängud mullusel audiolaval*. „Teater. Muusika. Kino” 2009, nr. 4, lk. 45—49.

8 M. T õ n s o n, *Hoiatus: Armetud anarhistid*. „Eesti Ekspress” 20. XI 2009.

9 H. A a d m a, *Pilte ja kõnelusi*. Eesti näitekirjandus 2008. „Looming” 2009, nr. 4, lk. 540.

protsessis korduvalt järele katsutud. Uutest tulijatest on rohkem tunnustust pälvinud Uku Uusberg. Eespool mainitud teatriankeedis märgiti tema „Pea vahetust” (Teater NO99) olulisima algupärandina sama sageli kui Vadi „Ballettmeisterit” (nagu oli oodata, võitis ülekaalukalt Kõivu „Lõputu kohvijoomine”, kuivõrd ankeet ei käsitle teatrit kalendriaasta lõikes, vaid hooajati).

Uusbergi tekste kannab mujalgi pead tõstva uusnaivismi vaimsus (näitena sobib siia Tartu Uues Teatris esietendunud Mart Aasa „IDentiteet”). Hennoste nimetas mõned aastad tagasi Tättet tabavalt coelholiku *new-age*’i tüüpi pseudofilosoofia esindajaks¹⁰ ning Uusbergi võib selle poolest pidada Tätte mantlipärijaks. Põlvkond on vahetunud ning äraminemise asemel palutakse tagasi tulla. „Pea vahetuse” kaks peategelast, kunagised koolivennad, kohtuvad raudteejaamas, kust keegi pidevalt lahkub, ainult tegelaste rongi väljumine lükkub pidevalt edasi. Uusbergi nukrat optimismi, üleskutset ligimesearmastusele võib küünilisemal lugejal-vaatajal olla raske seedida, kuid tema keelemängude nutikust see ei vähenda. Tekstide dramaturgiline ülesehitus jääb esialgu sõnumi ülemaks pidamise tõttu lihvimata, kuid see on alustava dramaturgi puhul ootuspärane.

2008. aastal lõpetasid EMTA lavakunstikooli esimesed dramaturgid, kelle kohta juba nende õpingute ajal arvati, et „selle sünteesiva hariduse vilju on põhjust uudishimu ja lootusega oodata”.¹¹ Lõpetajatest on vähemalt kaks oma koha teatris leidnud: Mart Kase teatris NO99 ja Maria Lee Liivak Tallinna Linnateatris. Kase „Startup” (autori lavastuses) katsetas vabavormi, kus suurem osa teksti, s. t. sündmused ja karakterid, oli muutumatu, kuid etenduseti erines igapäevase elu lihtsustamise idee (näiteks saibik kui leib ja sai üheskoos), mida hakati arendama. Kase, nagu ka tema kursusevend Uusberg, usub indiviidi võimesse muuta maailm elamisväärsemaks. Kui Uusberg otsib lahendusi inimlähedusest, siis Kase huvi on suunatud inimlikkuse leidmisele kübermaailmas. (Eesti Teatri Agentuuri 2009. aasta näidendivõistlusel oli üks äramärgitud näidendeid Kase „Elu 2.0”.)

Maria Lee Liivaku autoripositsioon senitehtu põhjal nii selgelt esile ei tule. Trupitööna valminud „Hecuba pärast”, samuti Lauri Laglega kahasse loodud „Sinul on meretäis hirmu” (Eesti Draamateater) näitavad Liivakut eelkõige kui abi dramaturgia asjus. Julgen ennustada kõigi nende noorte autorite — Uusberg, Kase, Liivak, Lagle — põlvkonnaks vormistumist ühtse vaimsuse mõttes. Seda enam, et praegu õpivad lavakunstikoolis järgmised neli dramaturgi, sügisel võetakse neid juurdegi. Noorte huvi näitekirjanduse vastu näitab ka see, et Genialistide Klubis Tartus on Noorte Teatritehase eestvedamisel läinud käima ettelugemiste sari „Sahtlist välja!”, mis keskendub just väga noorte autorite tekstidele (eelmisel

10 T. H e n n o s t e, Piirideni jõudmine. Eesti kirjandus uuel sajandil. „Looming” 2006, nr. 9, lk. 1395—1410.

11 E. P a a v e r, Draama 2007. Tööriistu, lk. 452.

aastal loeti Mehis Pihla, Ingel Unduski, Hiri Müüripeali jt. tekste) ning teist õppeaastat tegutseb Siret Paju juhendamisel Drakadeemia, mille esimese kursuse õpilastelt pärineb lausa kolm 2009. aasta näidendivõistlusel esiletõstetud näidendit. Neist edukaim on II preemia pälvinud Siim Nurkliku „Kas ma olen nüüd elus”, mis on juba kantud ette „Esimese lugemise” sarjas ning on jõudmas lavale korraga nii PolygonTeatris kui Draamateatris (Lagle lavastuses) ja ilmub ka raamatuna. Nurkliku tekst kujutab maailma, kus inimesed suhtlevad käibetõdede ja ajalehepealkirjade keeles ning mängivad igavuse peletamiseks mängu, millel on potentsiaali saada populaarseks *teleshows*ks. Noor autor näitab ühemõtteliselt, et mässamine selle trendirutiini vastu ei vii kuhugi (omamoodi vastandlähenedamine võrreldes Strideri mässajatega). Nurkliku tekst on ülesehituselt katkendlik, läbivate karakteriteta, hoolimatu draamažanri reeglite suhtes ning samal ajal avatud, andes lavastajale vabaduse teksti ümber tõsta, kärpida, muuta. Tundub, et Drakadeemia õpetuse üheks põhimõtteks ongi julgustada noori autoreid ignoreerima teatriteksti tavaid ning lavavõimalusi, et miski fantaasiat ei kammitseks. Õnnestumised, nagu seda on Nurkliku näidend või samal võistlusel ära märgitud Kaur Riismaa „Tulvesi vaatama”, sunnivad omakorda lavastajaid leidma uusi väljendusvõimalusi. „Ballettmeistritki” peeti lavakõlbmatuks.

2009. aasta näidendivõistlus leevendas loodetavasti ka algupäraste komöödiate põuda, mis Eestis ammu valitseb. Vähemalt selline oli korraldajate eesmärk. Toomas Kalli juhitud žürii poolt esiletõstetud tekstide seas olid Raivo Küti „Brüsseli hull”, Andri Luubi „Piloot”, Kaido Liiva „Onu Alberto miljonid”, Enn Vetemaa—Erki Aule „Ühekäeline bandiit”. Mõnigi võistlusel osalenud komöödia on juba leidnud tee lavale. Tundub uskumatu, aga algupärase komöödia lipulaevadeks on ikka veel Kivirähki „Eesti matus” (esietendus 8. juunil 2002 Eesti Draamateatris) ja F. Ehrenbuschi „Täismäng” (esietendus 17. jaanuaril 2003 Rakvere Teatris). Korralikku omamaist situatsioonikomöödiat pole ammu kirjutatud, paljud teatrid on abi otsinud erinevatest sketš*shows*dest, millest siin pole põhjust kirjutada. Oma rida ajab Hansahoovi teater, kus igal suvel saab näha mõnda janti (eelmisel aastal oli selleks Merle Jäägeri „Kolhoos”), kirjutamist jätkab Toomas Kall. Tema „Prügikast 3 ehk Eesti masurka” (Vana Baskini Teater) tekitab vastakaid tundeid: ühelt poolt pole Kall kaotanud meisterlikkust situatsioonide loomisest ning teemade põimimisest, kuid teisalt läheneb mõni paroodia kahtlaselt plagiaadile. Pikaajaline koostöö Eino Baskiniga on olnud viljakas mõlemale, samas on raske lahti saada mõttest, et ehk suudaks mõni muu teater Kalli tekstidest rohkemgi välja tuua.

Ka trügis ilmunud näitekirjandus ei paku komöödiavaramule olulist lisa: vaevalt leiab mõni lavastaja midagi märkimisväärselt ajalooteemaliste draamakatsustega piirduva Heldur Jõgioja kogumikust „Neli naljakat näitemängu” või Paavo Kivise seriaaliteksti taastrükist „Džentelmenid”

(varem „Härrad abikaasad”). Kogumikus „Aprillipõrsas” ilmunud Jüri Tuuliku „Abruka aeg” on juba Saaremaa rahvateatris ette kantud ning varem „Loominguski” ilmunud. „Väikese näidendiraamatu” kuuenda köite on avaldanud Enn Vetemaa (esimene ilmus 1977. aastal), kes on leidnud endale kaaskirjutajaks noore lavastaja Erki Aule. Kogumikus on nii viimase näidendivõistluse töö „Ühekäeline bandiit” kui ka varasemad näidendid „Sofia” (mängitud A. H. Tammsaare nimelises teatris) ning „Gustav Naani hiilgus ja viletsus” (näidendil põhinev Merle Karusoo lavastus Eesti Draamateatris kandis pealkirja „SigmaTau-C705”), lisaks Camus’ „Võõra” dramatiseering. „Ühekäeline bandiit” lähtub paljuka-sutatud situatsioonist: peategelasel diagnoositakse surmahaigus ning nüüd on vaja otsad kokku tõmmata. Raha tundub olevat parim vahend selleks. Vetemaa on endiselt osav tekstide ülesehitaja, kuid püüe tegelasi isikupärase keelekasutusega eristada viib kohati vanamoeliselt kõlava tege-laskõneni. Vetemaa tugevuseks on olnud huumori ja sotsiaalkriitika ühen-damine, kuid viimaste aastate näidenditesse on ühiskonna valupunktid jõudnud mustvalgetena — usutavasti aitab koostöö Aulega seesugust nähtust vältida.

Arvo Valton-Vallikivi kogutud teoste sarjas ilmus möödunud aastal 16. köide „Stsenariumid. Näidendid”. Kogumik sisaldab muu hulgas kahte seniavaldamata lühinäidendit. „Maarjamaa” räägib ristirüütlite ja maausuliste kokkupõrkest, kus kristlike põhimõtete järgi elavad just viimased. „Hõbedast portsigar” on väljaütlemata sõpruse teemat puu-dutav kahe vangi aasimisdialoog. Huvitaval kombel on see juba teine tekst Kõivu „Kolmekesi toas” kõrval, kus tegelased suletakse kinnisesse ruumi. Sama teeb Toomas Hussari „Kon-Tiki” (mängiti Käsmu mere-museumis), mille tegevus leiab aset laeval. Kuna kolme teksti valmimis-ajad on erinevad, ei saa ajastusümbolist rääkida, ju on tegemist drama-turgiliselt tänuväärse mudelsituatsiooniga.

Eelmisel aastal veel ilmunud näidendiraamatutest on kaks pigem hari-dusliku eesmärgiga kogud (Jakob Hurda elulooga tegeleva Sirje Villi „Näi-dendiraamat „Põltsamaa parimad pojad”” ning eakate mälestuste kogumise rahvusvahelise projekti osana ilmunud Leida Rätsepa ja Eha Lei-nassaare koostatud „Mälestused elustuvad”, kus on avaldatud valik projektis osalenute mälestusnäidendeid), lisaks ilmusid lastenäidendid (Jaan Aitaja „Jõulutäht. Näitemängud lastele”, Aino Perviku „Tilluke loomateater”). Algupärase lastele mõeldud dramaturgiaga on lood en-diselt kehvad, teatrid pöörduvad pigem taas mõne Astrid Lindgreni raa-matu poole kui tellivad eesti autorilt uue näidendi. Muidugi tuleb tun-nustada „Ugala” pikaajalist koostööd Silvia Soroga, kelle viimastine „Nähtamatu varandus” esitati Salme Reegi nimelise preemia nominen-diks, kuid tema lastenäidendite edukuse aluseks on tuntud muinasjuttude mänguline ja teatrivahenditeadlik sidumine (preemialegi esitati autor koos lavastusmeeskonna ja trupiga). Andry Ervaldi „Jäneste kirik” on tavapärase taustal meeldiv erand mitte ainult suurema algupärasuse, vaid ka julguse tõttu liikuda eemale üheselt mõistetavast loost. Näidendis

ristuvad helesinise jääkaru ning jäneste teed. Nood hakkavad kuulma häält ja seejärel häälele kirikut ehitama. Üsna varsti tabab aga jäneseid tarbimishullus, demokraatia kaob ning jääkaru sunnitakse orjatööle. Ervaldi mõistulugu kutsub aega maha võtma ning ligimesearmastusele veel üht võimalust andma (nagu ka Uusberg), samas ei peljata näidata surmaga lõppevaid duelle, mida lasteteatris just sageli ei kohta. See, et tekst pidi lavale jõudmist viisteist aastat ootama, ei anna just lootust, et muinasjuttude ja Lindgreni aeg otsa saama hakkaks.

Lõpetuseks sellest, mis on muutumas (sedagi on palju). Eesti Draamateatri kui omadraama esitelliija kõrvale on kunstilise juhi Tiit Palu eestvedamisel jõuliselt kerkinud „Endla” teater. Palu jätkas eelmiselgi aastal katsetustega laulude ja sõnatu tegevuse ühendamisel („Raimunds”), mis koos Noormetsa omadraama lavastustega moodustavad poole „Endla” repertuaarist. Draamateatril on omadraama osakaaluks umbes kolmandik, neli seitsmest algupärandist on Kivirähkilt. Noormetsale ja Karusoole lisaks tegeleb eesti dramaturgiaga ka noorlavastaja Lauri Lagle (tema debüütlavastuseks oli Jim Ashilevi „Portselansuits”). Järjepidevust on tulevikuski, sest noorem põlvkond pigem kirjutab ise või lavastab eakaaslaste tekste kui pöördub maailmadramaturgia poole. Optimistlikult võiks oodata uute dramaturgide ja lavastajate püsitandemite moodustumist, mis oleks vajalik lisa teatris NO99 toimivale Ojasoo—Semperi ja dramaturg Eero Epneri koostööle. Kinnitust on saanud see, et head näitemängud lähevad uuele lavastamisringile juba vähem kui kümneaastase vahega, üha enam pöördutakse oma klassikute poole (Tammsaare on alati eesti teatri püsiautor olnud, eelmisel aastal lisandus Unt lausa nelja tekstiga, üle mõne aja sai laval näha Smuuli — Toomas Suumani lavastatud „Lesk” Rakvere Teatris). Taaskasutusvõimalusi on tõestamas lavastajadramaturgia, mis muudab vaikselt arusaama näidendi olemusest. Lootusrikkale lõppakordile olgu taustaks katkend Eesti Teatri Agentuuri möödunud aastase näidendivõistluse võidutööst:

NGABE: Ma ei vahetaks, ausalt öeldes, ma... ma olen vist üdini linna-nimene. Kesklinnainimene. Ma ei teeks seda.

PAUL: Mina ka, selles suhtes, võib-olla kunagi. Kunagi hiljem.

NGABE: Aga mingi korteri, mingi koha peaks ikka jätma. Linna. Keskusse. Ma ei kujuta ette, et ma, et... saad aru? Kõik need restoranid, klaas ja nikkel, ma ei kujuta ette...

PAUL: Ma ei kujuta sind ka maamehena ette.

NGABE: Jah?

PAUL: Köplamas või kitsi karjatamas.

NGABE: Jah? Samas. Lastel on maal parem.

PAUL: Noh. Seda küll. Selle peale ma ei mõelnud.

(Martin Algus, „Postmodernsed leibkonnad”.)